

H.HESSENING “SHOIR” ERTAGI STILISTIK XUSUSIYATLARI

Babayev Maxmud Tashpulatovich

Buxoro davlat universiteti

"Tarjimashunoslik va lingvodidaktika" kafedrası o'qituvchisi

email: maxmudbabaev1963@gmail.com

ANNOTATSIYA. Maqola H.Hessening “Shoir” ertakidagi badiiy nutqning stilistik xususiyatlari tahliliga bag‘ishlangan. Ishda qiyosiy-tipologik, madaniy-tarixiy, struktur-semiotik va adabiy germenevtika metodi kabi tadqiqot usullaridan foydalanilgan. Tadqiqot jarayonida uslubni shakllantiruvchi omillar aniqlandi, muallifning badiiy nutqi tahlil qilindi va uslub dominantlari aniqlandi.

Tayanch so‘zlar: individual muallif uslubi, stilistik dominant, obraz, badiiy nutq, trop, sintaktik figuralar, H.Hesse.

СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ Г. ГЕССЕ «ПОЭТ»

Аннотация. Статья посвящена анализу стилистических особенностей художественной речи в сказке Г. Гессе «Поэт». В работе использованы такие методы исследования как сравнительно-типологический, культурно-исторический, структурно-семиотический и метод литературной герменевтики. В ходе исследования были определены стилеобразующие факторы, проанализирована художественная речь автора и выявлены стилевые доминанты.

Ключевые слова: индивидуально-авторский стиль, стилевая доминанта, образ, художественная речь, троп, синтаксические фигуры, Г. Гессе.

STYLISTICAL FEATURES OF H. HESSE'S "THE POET"

Abstract. The article is devoted to the analysis of stylistic peculiarities of the artistic speech of H. Hesse's fairy-tale *The Poet*. The following research methods are used in the work: the comparative-typological, cultural-historical, structural-semiotic methods and the method of literary hermeneutics. In the paper stylistic factors are defined, the author's artistic speech is analyzed and the stylistic dominants are identified.

Key words: individual-author's style, style dominant, image, artistic speech, trope, syntactic figures, H. Hesse.

KIRISH. Madaniy, tarixiy, ijtimoiy va psixologik omillar muallifning individual ijodiy pozitsiyasini belgilaydi. Nemis adabiyotining ulug' namoyandalaridan biri, Nobel mukofoti sohibi Hermann Hesse (1877-1962) eng ko'p mutolaa qilinadigan olmon adiblaridan biridir. 13 yoshida, 1890 yilda Hermann Gesse kim bo'lishni xohlayotganini bilardi: "yo shoir yoki umuman hech narsa".[7.]

H. Hessening ko'plab roman, qissa, hikoyalari, she'rlari, siyosiy, adabiy-tanqidiy ruhdagi asarlari chop etilgan. Ular orasida, ayniqsa, «Cho'l bo'risi», «Marjonlar o'yini», «G'ildiraklar ostida», «Demian» kabi asarlari alohida dovrug' qozongan. Adib, shuningdek, ma'naviy-ma'rifiy yo'nalishda ham ko'plab asarlar yozgan. Yuqorida tilga olingan «G'ildiraklar ostida» romani, shuningdek, «Nyurnbergga sayohat» safarnomasi va boshqa ko'pgina asarlar shular jumlasidandir.

H. Hessening individual uslubini o'rganish ayniqsa dolzarbdir. S. S. Averintsev, M. M. Baxtin, V. M. Jirmunskiy, Y. M. Lotman, M. L. Gasparov, N. D. Tamarchenko, M. Riffater, O. Valtsel, L. Shpitsler, B. Shpilner kabi olimlarning tadqiqotlarida individual mualliflik uslubi masalalari ko'rib chiqilgan.

H. Hessening she'riy va nasriy asarlarining muammolari va badiiy o'ziga xosligi ham xorijiy, ham mahalliy adabiyotshunoslikda o'rganiladi (3. Unzeld, F. Mihels, M. Limberg, G. Shnirle-Lutz, Y. Milek, K. Vaybel, E. Xilsher, F. Vedeking, M. Pfayfer, K. Mondon, V. Shonau, N. I. Zimomriya, I. P. Megela, V. D. Sedelnik, A. G. Berezina, R. G. Karalashvili, D. V. Zatonskiy, N. A. Guchinskaya). Muallifning kichik nasriy asarlari yetarlicha o'rganilmagan.

Tadqiqotimizning maqsadi H. Hessening "Shoir" falsafiy ertagi badiiy nutqining stilistik xususiyatlarini o'rganishdir. Tadqiqot maqsadiga muvofiq quyidagi muammolarni hal qilish kerak: tadqiqot usullarini aniqlash, uslubni shakllantiruvchi omillar va uslub tashuvchilarni aniqlash, muallifning badiiy nutqini tahlil qilish va uslub ustunligini aniqlash.

Ishda quyidagi tadqiqot usullari qo'llanilgan: qiyosiy tipologik, madaniy-tarixiy, tarkibiy-semiotik va adabiy germeneytika usuli.

H. Hesse har doim Sharq madaniyati bilan qiziqqan, bu esa "Shoir" ("Der Dichter") falsafiy adabiy ertagini yaratishga asos bo'lgan. Hermann Gesse o'zining "Shoir" ertagini yozganida 35 yoshda edi. Matilda Shvartsenbachga bag'ishlangan bu ertak birinchi marta 1913 yil 22 aprelda "Der Tag" jurnalida "Der Weg zur Kunst" (San'at tomon yo'l) nomi bilan nashr etilgan. 1914 yilda "Shoir" ("Der Dichter") nomi bilan nashr etilgan. [7.]

Shuni ta'kidlash kerakki, uslubni shakllantiruvchi omillar, birinchi navbatda, ishning mavzusi va muammolari hisoblanadi. Muallifning uslubi "mavzular, belgilar va muammolarni individual talqin qilish, tasvirni yaratish va badiiy nutqni tashkil

qilish usullarida" namoyon bo'ladi [2, 234 b.]. Asarning asosiy g'oyasi gunohkorlikning ontologik antinomiyasini, insonning nomukammalligini uning aql-zakovati, mukammalligi bilan "insonni san'atdagi mukammalligi orqali oqlash kontekstida antropoditseya" tushunchasi yordamida yengib o'tishdir [3, 231b.].

"Shoir" ramziy sarlavhasining talqini, shaxsiy baxtini ijodga qurbon qiladigan san'at odamining hayot yo'lining halokatini ko'rsatadi. Ertakda bosh qahramon-yosh va shuhratparast Xitoy shoiri Xan Fuk haqida gap boradi. Bu ism Janubiy Xitoy lahjasida "hayot baxti" degan ma'noni anglatadi. O'z farzandlariga shunday nom berib, quyi tabaqadagi odamlar bu ism bolaga baxt keltiradi deb umid qilishgan" [1, 595 b.]. Bosh qahramonda hamma narsa bor edi: yoshlik, ko'rkamlik, atrofidagilarning e'tirofi, boylik, go'zal qallic. Biroq, Xan Fuk o'zidan norozi edi, u ko'proq narsani xohlar va she'riyatda mukammallikka erishmoqchi edi.

H.Hesse Xan Fukni quyidagicha tasvirlaydi: "U boy-zodagon oiladan bo'lib, xonadonning arzandasi edi. Han Fuk kunlardan bir kuni boy oilaning qizini sevib qoladi va to'y xosiyatli bir kunga belgilanadi. O'shanda u yigirma yoshlarda bo'lib, juda kelishgan va kamtar, ko'plab fanlardan mukammal bilimga ega va yozgan she'rlari bilan el orasida shuhrat qozonishga ulgurgan edi. Uning oilasi boy-badavlat xonadonlardan edi. Bundan tashqari, to'ydan oldingi kelin tomonidan beriladigan sep uning boyligini yanada ko'paytirar, buning ustiga qallic'i ham juda go'zal va oqila qiz edi. Yosh yigitning baxtli bo'lishi uchun bir qarashda hamma narsa yetarlidek tuyulardi. Lekin uning qalbida qandaydir o'zidan qoniqmaslik, ko'ngli to'lmaslik yoxud shuhratparastlikka o'xshash bir tuyg'u jo'sh urardi. U buyuk shoir bo'lishni orzu qilardi".

Badiiy matnning hikoya qilish uslubi, kompozitsion va leksik-sintaktik xususiyatlari uslubning tashuvchisi hisoblanadi. N. D. Tamarchenkoning fikricha, "badiiy asar uchun muayyan vositalarni tanlash uning obrazli tizimi bilan bog'liq" [5, 208 b.].

Bir kuni, chiroqlar bayrami paytida Sariq daryo bo'yida yurib, bosh qahramon ajoyib she'rlar o'qiyotgan notanish odamni ko'rdi. Shuni ta'kidlash kerakki, "vizyonning epik integratsiyasi qahramonning ob'ektiv haqiqati xronotopining chiziqli tuzilishini buzadi va uni muqaddas makonga kiritadi, u yerda vaqt sekinlashadi va umumlashtiriladi" [4, 286 b.]. Xan Fuk uchratgan oqsoqol o'zini "mukammal so'z ustasi" deb tanishtirdi ("Meister des vollkommenen Wortes" [6, 34 b.]). Keyinchalik bu oqsoqol Xan Fukning ustoz bo'ldi. Antonomaziya ko'rinishidagi bu perifriza notanish odamning faoliyat turini ko'rsatadi. Yozuvchining usta obrazi haqidagi yuksak nutqi "keine Spur von ihm mehr fand" ("uning izini ham topa olmadi") [6, 34 b.], "vor Staunen das Herz stillstand" ("yurak hayratdan qotib qoldi") [6, 34 b.], "die

geheimnisvolle Stimme des Fremden" ("notanish odamning sirli ovozi") [6, 34 b.], "in süßem Erstaunen" ("shirin hayratda") [6, 35 b.], "dessen Schüler zu werden er sehnlicher wünsche als alles Glück der Welt" ("u dunyodagi barcha baxtlardan ko'ra uning shogirdi bo'lishni xohlardi") [6, 35 b.] iboralari, "der du in meine Seele sehen kannst" ("Siz qalbimni o'qidingiz") [6, 34 b.], "seine Seele schien mit jenem dahingegangen" ("uning ruhi unga (ustaga) ergashganga o'xshaydi ") [6, 34 b.] sinekdoxalari bilan to'ldiriladi.

Bosh qahramonning obrazini yaratish va intilishlarini yetkazish uchun H. Hesse turli xil allegorik vositalardan foydalanadi. H. Hessening nutqi metaforiklik va balandparvozlik bilan ajralib turadi: "von einem wunderbaren Drang beseelt war, alles zu lernen und sich in allem zu vervollkommen, was zur Dichtkunst irgend gehört" ("she'riyat bilan bog'liq bo'lgan hamma narsani o'rganish va takomillashtirishning ajoyib istagi bilan rag'batlantirildi") [6, 32 b.]. Bosh qahramonning san'at olamiga munosabati badiiy ifoda vositalari orqali ifodalanadi: metafora orqali "das Wesen des Schülers ganz von Musik durchflossen war" ("Shogirdning vujudi to'liq musiqadan to'qilgan") [6, 36 b.], "es schien der Himmel und die Welt jedesmal für einen Augenblick in vollkommener Musik zusammenzuklingen" ("osmon va yer mukammal musiqada bir lahzaga birlashganday tuyuldi") [6, 38b.], metaforik taqqoslash orqali "in des Zuhörers Seele zu wühlen wie der Wind in einem Wasserspiegel" ("shamol suv yuzasiga qanday tegsa, tinglovchining ruhiga ta'sir qiladi") [6, 38b.], metonimiya orqali "sein Herz war von dem Ehrgeiz erfüllt" ("uning yuragi behuda narsalarga to'la edi") [6, 32b.].

Xan Fuk o'zini san'at olamidan tashqarida yolg'iz tomoshabin sifatida his qiladi, muallif buni quyidagi metafora va metaforik taqqoslashlarda ifodalaydi: "in die Einsamkeit gehen" ("yolg'izlikka ketish") [6, 34b.], "als einsamer Zuschauer" ("yolg'iz tomoshabin sifatida") [6, 32b.], "als ein feiner Zuschauer" ("sezgir tomoshabin sifatida") [6, 32b.]. Bosh qahramonning ajralishini kuchaytirgan holda, uning kundalik hayotga bo'lgan munosabati tasvirlangan: "ein Einsamer und gewissermaßen ein Zuschauer und Fremdling" ("yolg'iz va ma'lum darajada tomoshabin va begona") [6, 33b.].

H. Hesse bosh qahramon tomonidan atrofdagi dunyoni estetik idrok etishni tasvirlab, sinesteziya "die süßen Töne der Flötenbläser" ("fleytaning mayin xonishlari ") kabi metafora turlaridan foydalanadi. [6, 33b.], personifikatsiya "das schwache Gemurmel der beleuchteten Wasser" ("yoritilgan suvning shildirashi) [6, V. 32], „das Schwirren der Zither“ (zitraning sadolari) [6, V. 33].

Xan Fukning yangi mahoratini tasvirlashda semantik kuchaytirilgan parallel konstruksiyalar muhim rol o'ynaydi: "Und jeder Hörer dachte dabei mit Lust oder

Schmerzen an das, was er liebte oder haßte, der Knabe ans Spiel, der Jüngling an die Geliebte und der Alte an den Tod" (Va har bir tinglovchi zavq yoki azob bilan o'zi sevgan yoki nafratlangan narsani o'ylardi: bola – o'yin-kulgini, o'smir – muhabbatni, keksalar esa – o'limni ") [6, 38b.]. Xan Fuk o'z sohasida eng yaxshi bo'lishni orzu qilgan va buning uchun o'zining insoniy baxtini almashtirgan.

Asarda bosh qahramonning evolyutsiyasi ochib berilgan. Dastlab u daraxt yaqinidagi daryoning qarama-qarshi qirg'og'ida chiroqlar bayrami paytida turgan yigit sifatida namoyon bo'ladi: "Jüngling" [6, 32b.], "am jenseitigen Ufer" [6, 32b.], "an den Stamm eines Baumes" [6, 32b.]. Ertak oxirida Xan Fuk chiroqlar bayrami paytida ona yurtiga qaytgan shoir sifatida bizning oldimizda paydo bo'ladi, lekin u hali ham daryoning qarama-qarshi qirg'og'ida eski daraxt yonida turgan: "der Dichter" [6, 39b.], "jenseits auf dem dunkleren Ufer" [6, 39b.], "an den Stamm eines alten Baumes" [6, 39b.]. Asar halqa kompozitsiyasi printsipli asosida qurilgan. Ushbu usul tufayli muallif taqdirni oldindan belgilash motivini ifoda etadi, bosh qahramonning hayot yo'lini tanlashda pushaymonligi yo'qligini ta'kidlaydi: "so fand er in seiner Seele keinen Unterschied zwischen diesem Feste und jenem ersten, da er hier als ein Jungling gestanden war (Shunday qilib, u bu bayram bilan bolaligida turgan birinchi bayram o'rtasida hech qanday farq topmadi)" [6, 39b.]. Xan Fuk buyuk shoir bo'lish maqsadiga amal qildi. Agar hamma narsani yana, qayta takrorlash mumkin bo'lsa, Xan Fuk san'at olamini yana kundalik voqelikdan afzal ko'rardi.

Asarni estetik idrok etish jarayonida uslubiy dominant badiiy naqsh sifatida namoyon bo'ladi. Asar taqdirni oldindan belgilash motivini to'ldiradigan halqa kompozitsiyasi printsipli asosida qurilgan. Asarning badiiy nutqi monologizm bilan ajralib turadi, chunki yagona nutq uslubi asarning barcha qahramonlariga xosdir.

Asarning nutq shakli ritorika bilan ajralib turadi, chunki muallif yuksak lug'at, tropiklar va sintaktik figuralardan foydalanadi. Tropiklar va sintaktik figuralarning asosini tashkil etuvchi yozuvchi uyushmalari tabiat, san'at va insonning tavsifiga ishora qiladi. Uslub dominantlari-bu antonomaziya, sinekdoxa, metonimiya kabi perifrazaning turli shakllari. Badiiy nutq idiomatik iboralar, patetik metafora va metaforik taqqoslashlar bilan to'yingan. H. Hesse uslubiga xos bo'lgan ko'p ittifoqli jumlar va sanashlardan semantik kuchaytirilgan parallel konstruksiyalar shaklida foydalanish hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Гессе Г. Собрание сочинений: в 4 т.; пер. с нем. СПб.: Северо-Запад, 1994. 607 с.
2. Перепечкина С. Е. Жанровое и художественное своеобразие цикла миниатюр В. Германна «Das schöne Leben» // Литературоведение и языкознание: современные трансформации и традиции: материалы I Международной научно-практической конференции. – Нижний Новгород: Издательство НОО «Профессиональная наука», 2017. – С. 226–235.
3. Сдобнова С. В. Концепция антроподицеи в сказке Г. Гессе «Поэт» // Літературознавчі студії. – Вип. 40. – ч. 2. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. – С. 226–233.
4. Сдобнова С. В. Особенности структуры хронотопа сказки Г. Гессе «Август» // Язык как система и деятельность: материалы Международной научной конференции. – Ростов-на-Дону: Издательство Южного федерального университета, 2015. – С. 284–286.
5. Теоретическая поэтика: понятия и определения: хрестоматия для студентов; авт.-сост. Н. Д. Тмарченко. М.: РГГУ, 2002. 467 с.
6. Hesse H. Gesammelte Werke: in 12 Bdn. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1970. 480 S. 236
7. https://de.wikipedia.org/wiki/Hermann_Hesse
8. Babayev, M. (2021). ИЗУЧЕНИЕ ЛОШАДЕЙ С НЕМЕЦКИМ СУФФИКСОМ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (*buxdu.Uz*), 6(6). извлечено от
http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/3576
9. Tashpulatovich, B. M., & qizi, T. M. S. (2022). The Role of Translation in Intercultural Communication. *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 3(6), 26-31. Retrieved from <https://www.cajlpc.centralasianstudies.org/index.php/CAJLPC/article/view/374>
10. Babaev Mahmud Tashpulatovich. (2022). SEMANTIC TYPES OF DERIVATIVE BASES OF DERIVATIVE NOUNS WITH LATIN SUFFIXES FOR THE DESIGNATION OF PERSONS IN THE GERMAN AND UZBEK LANGUAGES. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(5), 158–161. Retrieved from <https://www.giirj.com/index.php/giirj/article/view/3276>
11. Babayev, M. (2021). СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИЗУЧЕНИЕ ПОСЛОВИЦ, ПОГОВОРКОВ И ИДЕОМАТИЧЕСКИХ СОЕДИНЕНИЙ УЗБЕКСКОГО И

НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКОВ В ПРОЦЕССЕ УРОКОВ . ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 1(1). извлечено от

http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/2282

12. Tashpulatovich, B. M. ., & qizi, H. Z. Q. . (2022). Language, Culture and Cultural Anthropology. *Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT*, 2(5), 139–144. Retrieved from

<https://literature.academicjournal.io/index.php/literature/article/view/364>

13. Babaev Mahmud Tashpulatovich. (2022). SEMANTIC TYPES OF DERIVATIVE BASES OF DERIVATIVE NOUNS WITH LATIN SUFFIXES FOR THE DESIGNATION OF PERSONS IN THE GERMAN AND UZBEK LANGUAGES. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(5), 158–161. Retrieved from <https://www.giirj.com/index.php/giirj/article/view/3276>